

liveců. To zatím západoevropské dělnické hnutí — s určitou výjimkou italského — nedoceňovalo. Alternativa „revoluce nebo reforma“ ztratila už v západní Evropě význam, základní otázkou zůstává možnost „revolučního reformu“ uvnitř kapitalismu, tj. reformem, kde se strategie dílčích úkolů řídí nikoli tím, co je v daném systému možné, ale co se možným *musí stát*. Tento boj nejen zůstává tvrdý, nýbrž zahrnuje také vyšší úlohu vědomí: jestliže se nesnesitelnost daného systému stala relativní, je třeba dodatečných zprostředkování, jimiž si lidé uvědomují naléhavost potřeb, které tento systém nenaplnuje. Orientace na uchopení moci může dnes mobilizovat masy jen tehdy, když budou přesně vědět, co je v kapitalistické společnosti nemožné a co může být možné v socialismu.

Reprodukováné teze představují hrubou kostru práce, která odmítá jak dogmatičky, tak reformistický přístup k úkolům dělnického hnutí v konzumpční společnosti a vyžívá ke konfrontaci potřeb, vytvářených kapitalistickou civilizací, s hlubšími potřebami, které nemůže uspokojit konzum. Z tohoto hlediska se kriticky staví k dílčím mzdovým požadavkům, pokud si zároveň nevšímají dělníka nejen jako spotřebitele, ale také jako producenta a občana, jako „lidské bytosti“, pokud zároveň nestaví v potaz celý kapitalistický systém a proti němu globální a komplexní socialistickou alternativu. Především je třeba nerozlučně spojit mzdové požadavky, požadavky samosprávy a sebeurčení námezdně pracujících v oblasti pracovních podmínek a pracovních vztahů: jediná možnost, jak spojit a mobilizovat diferencovanou dělnickou třídu, je dnes v náporu na třídní panství zaměstnanců a státu.

Základní mystifikaci „civilizace nadbytku“ je popření společenského původu a společenského charakteru potřeb a nutnosti je společensky uspokojovat, a dále tvrzení, že se jednotlivci může osvobodit únikovými prostředky, jejichž společenská produkce se starostlivě zastírá. Proto by měl projekt zásadně odlišného konzumního modelu daleko reálnější revoluční působnost než abstraktní řeči o miliardách monopolů a jejich možném postátnění. Autor dále věnuje značnou pozornost problému potřeb. Upozorňuje, že proti předpokladům empirická fakta dokládají, že zvyšování životní úrovně může jít ruku v ruce se zvyšováním neuspokojení základních potřeb, a analyzuje problém společensky zprostředkovaných základních potřeb. Vedle „nepravých potřeb“ rozebírá potřeby, vznikající změnami výrobních podmínek a životního prostředí (stále nové technické prostředky nutné k uspokojení potřeb naplňovaných dříve v rámci přirozeného prostředí) a stanoví řadu kolektivních potřeb, které jsou v trvalém rozporu s duchem a praxí kapitalismu (zdravotní péče, výchova, bydlení, transport atd.). Jako revolučně reformní požadavky tu tedy vystupují především požadavky společenské správy všech těchto sektorů, které jsou svou povahou nutné mimo kritéria rentability a zisku. Základní

rozpor tkví nadále v tom, že systém monopolistického kapitalismu je v rozporu s požadavky autonomní tvořivé činnosti, která je sama o sobě cílem a účelem. Tento rozpor se nevyřeší jen postátněním center akumulace, nýbrž vyžaduje zároveň mnohonásobení demokratických rozhodovacích center a jejich samosprávy.

Poslední část studie se velmi zevrubně zabývá perspektivami dělnického hnutí v západoevropských zemích při existenci společného trhu a vzhledem k jeho problematice.

D.

Georgé Rudé: The Crowd in the French Revolution

Oxford University Press, 1967, s. 267.

Vystupování revolučních mas v průběhu Francouzské revoluce posuzovali hlavní autoři 19. století více v souladu s vlastními ideologickými a politickými východiskami než se skutečností: „lid“ Micheletův a Aulardův znamená „vítězí anarchy“ pro Carlyla a „la canaille“ pro Burka a Taina. Teoreticky bylo ovšem těmto přístupům společné, že revoluční masu pojmají jako abstraktní, ne-diferencovanou, jako personifikované dobro, zlo či jiný princip. Teprve u Jaurèse a zejména u G. Lefébvre se objevily lidové elementy, tvořící *sansculottes*, jako sociální skupiny se specifickou identitou, zájmy a aspiracemi, jejichž postoje a akce nikterak není možno považovat za pouhé ohlasy a ozvěny představ a názorů žurnalistů, řečníků nebo politiků. Rudého studie jde v této linii, a na základě mnohaleté práce v pařížských policejních archívech chce ještě konkrétněji reprodukovat tvářnost těchto skupin, které významně zasáhly do jednotlivých fází revoluce od jejího předvečera v roce 1787 až do roku 1795. Jeho závěry jsou převážně založeny na vzorku účastníků — pro laika až překvapivě rozsáhlém — o nichž bylo možno najít policejní archívní evidenci (zatení, zabíjení, zranění, sledování, udání atd.).

Studie analyzuje jednotlivá významná masová vystoupení a dokládá profil účastníků co do počtu, stáří, pohlaví, místa narození, bydliště, zaměstnání; dále věnuje velmi cennou pozornost motivaci účasti (přip. absenci těchto sociálních typů za thermidoru) a snaží se na základě pramenů o určité závěry i vzhledem k profilu mluvčích těchto skupin a o konfrontaci motivace analyzovaných skupin s ideologií a postupy hlavních reprezentantů společenskopolitických proudů revolučního procesu. Rudé přesvědčivě dokládá minimální podíl kriminálních živlů, samostatnou především ekonomickou, ale i politickou motivaci sledovaných skupin ve všech zkoumaných akcích, značný rozsah spontaneity, odlišný sociální původ a charakter mluvčích těchto skupin, určitý stupeň absorpce hesel a idejí hlavních sil, bojujících o politickou moc, divergenci bezprostředně sledovaných zájmů a výsledků masových akcí, která posléze vede i k nedůvěře k předním vůdcům a k rezignaci na další angažovanost (podle policejních hlášení za pádu Robespierrova agitování dělníci „chvilku po-